

Rapport Lucyin Mahin sol bate di noûmots

Tertos eshonne, dismuchians les vîs mots, et s' i ndè manke, nos ndè frans des noveas (Géo Librecht, sicrijheu picârd, foû d' antolodjeye «fleurs diyalectâles», 1975)

Adrovaedje : po comprinde ci rapport cial

Rahoucaedje des bateus

1° = limero di 1 a 12 des bateus (dinés anonimint pa Mitchî Francârd, dandjreus sorlon ene lisse alfabetike).

Coleurs

- * e **rodje** couleur, meyeus noûmots di cisse bate ci
- * e **bleuwe** couleur : leus sinonimes dedja cnoxhous
- * e **vete** : noûmots picârd.

Dinêyes tecniques sol corwaitaedje d' on noûmot

- * calcaedje [emprunt, calque]
- ** riwalnijhî calcaedje [emprunt adapté phonologiquement au wallon]
- ** setch calcaedje [emprunt sans adaptation phonologique]
- * stindaedje (di sinse) [extension de sens]
- * aparintaedje [dérivé, mot de la même famille]
- ** betchete [préfixe] : **rafinter** (1° 10) [to sharpen], alouca (1° 11)
- ** cawete [suffixe] : **martchandi** (1° 11)
- * aplacaedje [composé]
- ** aplacaedje sémpe : **djeu videyo** (1° 10), djèton d' vòvale [startup] (1° 9)
- ** spotchî aplacaedje ou **racrampixhaedje** (racrampèdje, 1° 4) : mot-valise.
- ** aplacaedje tîxhon : ôre des mots «a l' evier» come dins «**arantoele**» (toele d' araegne), viermolou (molou des viers), pî-sinte, pî-pazea (pazea po roter a pî), Virwinvå (vå do Virwin, 1970), ôrimiele (miele d' ôr), Ôrvå (vå d' ôr), **ledloumire** [lumière led] (lédoumîre, 1° 8)
- ** sustantivaedje (frâzlete ou troke di mots ki dvént on sustantif) (dès «paurti-avou-tot-l'-monde» [réseaux sociaux], 1° 5); sustantivaedje + aparintaedje (totsôristé, 1° 3)

* spès noûmot, noûmot opake [néologisme opaque] <> clair noûmot [néologisme transparent]

* livea sociolinguistique [registre linguistique]; ordinaire = corant; tecnike; fôrmel [formel, soutenu] veyou d' on mwais costé [péjoratif]; fotant [par dérision, ironique], rabaxhant [par dénigrement].

Sacwants rcetes des noûmotincieus po-z adiercî ses noûmots

- * rîle del varyîsté do lingaedje (nén dtrop d' noûmots fwais sol minme patron).
- * rîle del minme longueur (noûmot nén pus long ki l' calcaedje k' i replaeçreut).
- * rîle del beloyance [euphonie] : rapport abalancî cossounes / voyales; nén dtrop d' cossounes del minme troke (TCH, DJ, D & T; W & Y...).
- * les mots d' aplacaedje tîxhon divrént awè on court diterminant (prumî mot) : **ordidjowe** (1° 8), ledloumire (1° 8)
- * rîle des rîlêyes [règle des séries]: pî-schaye (schaye do pî do toet), pî-bate (mantche del sicoreye), pî-sinte, pî-pazea => pî-note (1995); cial : **wisvass**, **wizess**, **kivouss** (1° 8); plake-tot-seu (1995) => **schoûte-tot-seu** (1° 8)

* rîle des familles nén trop nombreuses : c' est bén d' fé des noûmots d' aparintaedje, mins nén dtrop pol minme famille; nén dpus d' 10, todi (rîle des noûmotincieus d' l' ebreu). Nozôtes, li famille di «éndjole» atake a esse plinne : éndjole, éndjoli [fabricant d'ordinateur], éndjoleu [utilisateur de PC], éndjolisse [informaticien], éndjolike [électronique, informatique], éndjolijhî [numériser, digitaliser], s' éndjilijhî [s'informatiser], éndjolijhaedje + **éndjolete** (l° 3).

* rîle ki l' contnant doet moenner å contnou : on doet poleur ritrover åjheymint li sudjet do noûmot tot tuzant al cogne do mot. Egzimpe clair : **rischoûtåve** (l° 10) = ki pout esse rischoûté. Mins «ansinåve» (l° 10) = ki pout esse ansiné = k' on pout mete di l'ansene dissu = fertilisable (diné po «compostable»); egzimpe di mwais noûmot, k' a portant ddja bén passé e francès ey e-n espagnol : «**ordinateur**» «**ordineu**» (ordineû-r, l° 6) po ene machine ki n' ordine ni n' ordone rén (Roger Viroux, 1995).

* dimande des ririncieus [humoristes] : li noûmot doet permète des djeus d' mots comikes (egzimpe : e francès, il årént bén volou «écu» po «euro» po djouwer avou «cul»); cial i serént ahessîs avou «**boesse ås bites**» (boète à bits, l° 9). Possibe eto po ledlounire / laide lounire.

Viyisté des noûmots (atâvlés cial ou dinés come vîs sinonimes)

Li date 1995 rahouke li papî «Waldim 13» [Le vocabulaire wallon de l'utilisateur de PC.] (noûmots d' éndjolike, coferince Lucyin Mahin al Viye Sâm).

Li date 1998, c' est l' motlî walon-inglès d' infôrmatike (Lorint Hendschel)

Les waibes Wikipedia (Wikipedia walon, dispu 2003 et Wiccioneaire dispu 2009) contnèt eto sacwants des noûmots d' éndjolike (mins waire di marcutigne).

Li waibe «Walotux», c' est ene waibe so les programes ratournés e walon, tinowe pa Djan Cayron, sol djâspinreye «Berdelaedje (dominne «walon.org»)), dispu 2008.

Li lisse Linux so «e-groups.fr», c'est ene lisse di djâspinaedje k' on î bate li dvize so les noûmots d' infôrmatike po les programes Linux (2000-2013) (Baudoux, Saraxhaga, evnd.).

Po tos ces rahoucas la [références] eshonne, on pout dire «so les waibes [sur les sites]», «sol Daegntoele», «so les fyis [on line]».

1. Shuvance do droet do djeu

Tos les bateus ont atâvlé al boune 5 noûmots d' éndjolike. Ça fwait k' il ont shuvou tertos l' reglumint. Minme s' i gn a tenawete èn addjectif (rischoûtåve, l° 10) nén accepté dins l' reglumint, ça n' fwait mây moens ki 5 noûmots.

Li l° 12 nos håynêye ene lisse di noûmots, des cis so les nouvès tecnodjeyes et onk ou deus sol marcutigne, mins ene grosse mitan foû bate. I nos dit platezak di tirer nosse plan po discopler les gades. Ci n' est nén foirt respectiveus po l' ovraedje des binamés djuris, k' ont kécfeye des ôtes cayets e trexhe. Mins come gn a dins ces mots wôr-concours la des beas trovas ki pôrênt siervi eiciclopédicmint (brijhe amerikinne = base ball), nos lyi dnans voltî l' absolucion.

On sint l' coirdea (et des côps l' moir seré a stok) d' onk des mimbes do djuri dirî sacwants bateus (l° 5, 10, 12) (?). Est ç' dins l' droet do djeu ou nén ? Si c' est l' mimbe do djuri lu-minme k' a tot fwait, c' est foû lwè. Mins come on n' a pont d' raguigne-djin [caméras de vidéo-surveillance] (r'guigne djins, l° 12) dins les buros des evoyeus, dji pasrans co ladsu. I n' fât nén touwer tot çk' est crås.

2. Idêyes dirî l' tiesse des bateus

Dirî les noûmots zels-minmes, on-z advene ene filozofeye des bateus k' est foirt diferinne d' onk (d' ene) a l' ôte. Did la, ci serè foirt målâjhey d' elzès dispårti, et zels esse binâjhes. C' est come si on vôteut fé ene lûte di bocse avou des pwès-plomes et des gros bômels.

D' on coron del schâle a l' ôte :

Li l° 5 ki riprind sovint wârdiveuzmint çou k' les djins dijhnut asteure podbon, sins ddja radapter al fonolodjeye do walon (fichier = fichier). C' est dandjreus les noûmots k' âront l' pus âjhey a passer, mins i vnèt dins on clintcha di «diglosseye» k' on sait bén k' i moenne å disparexhaedje do pus flåwe des deus lingaedjes. Portant, gn a des trovas des djins ki valèt les poennes d' esse «oficiâlijhês» come «zapete» [télécommande], «**plaker**» [coller], on stindaedje di sinse tot naturel, k' a ddja bén passé tocosté. «**fé rider**» (parey). Les longuès perifrâzes («e deus mots cwate paroles sol telefone di potche» «è deûs mots quate paroles su l' tèlefone di potche» po [texto]) sont Bén plaijhantes dins l' lingaedje corant, mins ni sârént siervi come tite d' èn ârtike eiciclosedike, metans. Sifwaitmint, les sustantivires come «des «pårti-avou-tolmonde», («dès «paurti avou tot l' monde») [réseaux sociaux], on «dji-vos-vén-cweri» (on "dji vos vin qwé") [téléchargement].

Ârvierdimint, li l° 4 ki va rcweri tos des vîs mots, et sovint ls eployî po ratourner li tcherpinte des mots inglès k' ont ddja passé e francès sins k' on ndè comprinde li prumî sinse. Les mots sont don dobmint spès. Mins l' bateu n' a nén l' air di saveur k' i n a ddja sovint des ôtes noûmots k' ont «passé» sol Daegntoele waloncâzante, dispu 1995, po mwintes di ces sacwès la. Li tchmin di radaptaedje «sorsincieus» ni pôreut roter si tos les infôrmatikîs del Walonreye câzrènt walon et eployrènt ces mots la po-z acsegnî l' infôrmatike.

Li l° 11 atâvele kékes aparintaedjes so des tcherpintes waire eployeyes disk' asteure et des stindaedjes di sinse pâr noveas, aprume pol marcutigne. C' est tos spès noûmots foirt tecniques ki ratournèt des mots inglès k' ont moussî e francès. Çou ki lait tuzer ki l' bateu voet l' walon moussî dins des dominnes noveas, la k' i gn a co nou walon. Mins sifwaitmint, fâreut k' ces mots la sievrènt po-z acsegnî l' marcutigne e walon.

Tant k' å l° 12, i n' prind nou calcaedje, et saye di trover des noûmots d' aplacaedje. Mins scrîts sins loyeure, pâr les viebes, çou ki dzôrneye l' ouy ki cwirt li sintake del fråze k' i lét. Mo des ratournas [beaucoup de traductions] sont des mots inglès k' ont moussî e francès. Tos les noûmots sont do livea «corant», mây tecnike. Sacwants sont fotants po des mestîs d' asteure (schafote-pîs, scafote pîds, podologue). Mins on n' sait nén kî çki câzrè l' walon di dmwin, s' i rvènt al môde. Motoit des fijheuse-bele (fèyeûse bèle, esthéticienne) ou des tourpenes-âs-lokes (toûrpène as loques, fashionista). On rabaxhant noûmot n' aide nén l' walon a rexhe di s' gueto des vergougneus ki djérièt après l' vî tins d' leu djonnesse. C' est disconte li dvant-z-ouve del bate di noûmots.

Li 9, lu avou, a tos noûmots avou on rabaxhant livea. Minme rimarke.

Inte les deus :

* li l° 2 k' eploye des belès imådjes avou des vîs mots (colebire, schârd). Mins c' est purade po on lingaedje nén fôrme.

* li l° 6 ki picârdijhe les calcaedjes do francès (**dochô** po dossier / w. dossî, fichô po fichier / w. fitchî)

* li l° 7 ki riprind sacwants mots dedja spârdous et ki lyi shonnnut naturels (**imâdjete**, **deure plake**) – k' ont motoit askepyî dins ç' coine la do payis -, mins eto des calcaedjes setchs (écran, ânrejîstrer, lojiciél, matériél)

* les l° 1 et 3 k' atâvlèt des noûmots k' on ddja stî forbatous [discutés, argumentés] so les lisses di dvizaedje Linux et k' ont ddja passé dins les programmes ratournés e walon (Walotux) et so les

waibes techniques (Wikipedia, Wiccionaire).

* li l° 8 propôze sacwants mots d' aplacaedje tîxhon, todi avou on court diterminant (prumî mot), k' amoennèt del varyîsté

* li 10 k' atâvele ossu Bén des calcaedje sémpe (djeu videyo) ki des stindaedjes di sinses «câzu biesses» (costé, trevey), des rprinjhés di «vîs noûmots» (waitroûle) mins eto des sûtis aparintaedjes, aprume avou l' cawete -âve (**waitroûle aduzâve** [écran tactile], ansinâve [compostable], rischoûtâve [réécoutable]).

Raport avou l' inglès

Amon puzieurs bateus, on pout discatchî on sintimint di haeyime di l' inglès pask' i mousse âdvins do francès (l° 9, 12). Did la, l' askepiaedje di noûmots e walon (ou e picârd) po ces mots la. Pol l° 4, ârvierdimint, on sint l' amour di l' inglès (et do francès kebecwès); did la l' idêye di fé des noûmots e walon a pârti do sinse inglès des mots.

Mins l' moussaedje di l' inglès e francès ni rwaite nén l' walon (ni l' picârd). On pout ascoyî on ptit cwâtron d' mots vinant direk di l' inglès, tot lzès rwalonijhant (**emile**, l° 8), marcutigne, copiotrece (1995, 1998) adressigne [mailing], lizigne (riwalnijheye cawete -igne, Chantal Denis, Calindrî walon 2000). Gn a Bén ene contrumasse di mots ki vnèt do francès et k' on dmeure mouwea [muet].

3. Astoca [argument] d' èn uzaedje câzé ou scrît k' egzistêye dedja

* (l° 1) : bawete, clitchî, clitchaedje : i les eploye dins ses scoles d' infôrmatike.

* (l° 5) : come c' est brâmint des calcaedjes setchs, dandjreus ki c' est insi ki les eployeus walon-câzants dijhnut.

* (l° 8) : wizess [GSM] & wisvass [GPS] : dedja foirt eployîs

* (l° 10) : ansinâve [compostable], costé [partition Linux/Windows] (mots comprins â câzaedje pa ene ôte sakî)

* mots avikés pa on tecse di prôze racontrece (l° 6 & l° 12); mins fât dire ki l' prôze racontrece ni permete waire di tuzer a des noûmots foirt techniques.

4. Meyeus noûmots

çou k' gn a padrî les «=>», c' est des sinonimes ki sont ddja so les waibes e walon.

4.1. éndjolike et ôtès nouvès tecnolodjeyes

* **emile** [e-mail, courriel] (l° 8) : dedja atâvlé come amuzant calcaedje (rahouke li ptit no «Emile») e 1999 pa les prumîs eployeus des «emilreyes» (raporté dins «Ké walon po dmwin»); mot rprins so tos les sites walons d' infôrmatike; a fwait des parints, foirt eployîs (**emilreye**, **emiler**, **emilaedje**, **remiler**). Gn a des ôtes mots ki tournèt et polèt esse loukîs come des sinonimes : **e-lete** (é-lète, l° 7) eployî pa mo des djins dispu la ddja bele âdje (Schoovaerts, 2005), **letel** (lètèl, po «lete electronike», Pitite Gazete di Mâmdey, 2015). Pol picârd : **mailete** (mélète, l°6). Vey s' i gn a ddja âk so l' Wiki picârd.

* **kivouss** [répondeur téléphonique] (kivousse, l° 8) pout esse li bénvnu, dins l' câzaedje corant, et dins ene rîlêye di sfwaits noûmots k' ont skepyî spontanêymint (wisvass, wizess). Po on mot fôrme, gn a dedja «**eredjistreu**» (Roger Viroux, 1995), rashiou sol respondance contnant / contnou, ki n' egzistêye nén e francès (on respondeu n' respond nén, i ti rclape l' ouxh â nez)

* **riguigne-djin** [caméras de vidéo-surveillance] (r'guigne djins, l° 12) : co rén d' atâvlé po

ç' noûmot la k' a l' advantaedje d' eployî on sinonime waire corant di raloukî / rawaitî (riguignî) (rîle del varyîsté dins l' linwe-ehâyaedje).

* **oto gatebok** [voiture hybride] (ôto gade èt bouk, l° 12); bon stindaedje di gade-èt-bok ou bike-et-bok [chèvre hermaphrodite]; li prumî sinse a ddja stî stindou a : [bisexuel humain, couple homosexuel, mot masculin et féminin]

* **wisvass** [GPS] (wis'vasse, l° 8) ; **mostere-voye** (mousse voye, l° 12) ; gn a co « **cir-moenneu** » k' est ddja ene sawice sol Toele.

* **clitchî** [cliquer] (l° 1, cliquèr l° 6); **clitchaedje** [clic] (l° 1) parint di minme contnou (accion d' clitchî) : mots dedja Bén Astokés.

* **sori** (l° 1, suru, l° 7) riprins totavå a pârti d' l' inglès; «**rôlete del sori**» (rôlete dol suru, l° 7) shût otomaticmint.

* **schoûte-tot-seu** [casque audio] (hoûte-tot-seû, l° 8) al plaijhante tcherpinte rimimbrant « Schoûte-s'i-ploût » et « plake-tot-seu » [auto-collant, Djâzans walon, 1995]. L' ôte atâvla « casse å brut » (casse a brût, l° 12) est rabaxhant. Gn aveut ddja «schoûtrece», mins eto eployî po l' pitit telefone.

* **ordidjowe** [console de jeu] (ordidjouwe, l° 8) aplacaedje tîxhon bénvnu.

* **schoumrece** [antivirus] (houmerèce, l° 2) : foirt bea mot ki rapexhe on vî mot walon; gn co rén so les Wikis. Po rinde pus clair, on pout radjouter «schoumrece às virûsses ».

* **egurniaedje** [archivage] (ègurnièdje, l° 2) : mî ki l' calcaedje do francès «**årtchivaedje**»; les deus polèt viker eshonne; fâreut vey s' i gn a des ôtes mots-parints ki s' fwaiynut insi (cawete -î + cawete -aedje), mins l' aboctaedje est lodjike et binoyant [euphonique]. Ki : li mot rshonne foirt a «egurnaedje» [engrenage, démarrage d'un mécanisme à roues dentées]; pocwè nel nén basti a pârti d' on femrin *gurnire => egurniraedje; ou purade «**gurniraedje**» (minme nombe di pîs ki «årtchivaedje»). On pout fé eto : **gurnirer** = **årtchiver**.

* **moxhet** [pirate informatique] (mohèt, l° 2) : = **hacneu**, mins pus clair et l' imådje est pareye : hacner = apicî avou ene pike (des bwès flotant so l' aiwe d' Oûte, Enquêtes du Musée de la Vie Wallonne), come on moxhet avou ses grawes. Foû cotoû [hors contexte], mete «moxhet d' waibes».

* **pormoennance** (l° 2) : dedja «accepté» so les waibes (brâmint mî ki les calcaedjes «rômigne» et «itinerance»)

* **éndjolete** [mini-ordinateur] (l° 3) : est ç' li minme sacwè ki **tâvlete éndjolike** [tablette] (l° 10) et ki « ardweisse às doets » (ârdwèsse as dwèts, l° 12) ene miete rabaxhant ? « éndjolete » mostere mî l' fonccion di l' usteye, ki c' est ene vraie copitrece.

* **apwairyî / apwairiaedje** (l° 3) : sémpe et clair; djusse : li mwaisse mot n' est nén foirt sipårdou

* **sûtifone** (l° 3, l° 11) : mot edvinté e minme tins, sins s' atôtchî n' onk l' ôte, pa deus ou troes djins; dedja diswalpé so Wikipedia et eployî dins on roman (Gabriyel & Gabriyel, 2013).

* **moxhete** [curseur (de la souris)] (mohète, l° 2) : bon stindaedje po ene atuze ki n' a co mây sitî rmetowe e walon, si djel tén Bén.

* **buzclé** [clé USB] (bûseclé, l° 8) ou ou «**clé-tûte**» (clé tute, l° 6) pus courts ki l' mwaisse mot «**clé**

uyesbé». N a-st eto «schaye a stichî» (haye a stichî, l° 4) est deus pîs pus long, mågré k' del minme longueur ki l' mwaisse mot. Li prumî, d' placaedje tîxhon, pout amoenner del varyîsté (waire di mots d' aplacaedje espontanés di cisse cogne la).

* **waitroûle** [écran] (l° 10) est ddja spårdou so les waibes; **veulire** (veûlire l° 4) si disfind, mågré k' a ene veulire classike, gn a toplin des cwâreas. L' uzaedje des rcâzeus del fén do 21e sieke decidrè ; **waitroûle aduzâve** [écran tactile] (l° 10) ; mins « aduzer » n' est clair ki so Lidje et l' Ârdene => **waitroûle djondâve** so Nameur et Tchâlerwè.

* **cwâte à ritna** [carte-mémoire] (cwâte-a-rit'na, l° 4) foirt bon, pout replacê li sémpe calcaedje «**cwâte-memwere**». «ritna» dedja eployî come sitindaedje di sinse e l' fizioldje (court ritna, lon ritna [mémoire récente, anienne]).

* **scrinea** [boite de rangement de CD] (scrinê, l° 4) : bon stindaedje, foirt naturel; li mot a ddja stî stindou a «coffret à documents en wallon» (Pierre Otjacques, 2007).

* **sciramtaedje** [chat] (sicram'têdje, l° 4) : noûmot clair (scrît ramtaedje), nén trop rabaxhant; nén rbetchfessî [ne pas faire une métathèse] «scira» => «sicra», pask' adon, ça a l' sinse di «écrémage partiel, demi-écrémage». Mins n a 3 sillabes, dabôrd ki l' mot ratourné n' end a k' ene.

* **zapete** [télécommande] (zapète, l° 5) âjhî a prononcî, et dedja spårdou dins l' francès ordinaire di Walonreye. Li «cossete às esnoufyîs» (picârd «cossète as-insnoufiés», l° 9) est trop long et rabaxhant.

* **cwâte SIM** [carte SIM] (cârte SIM, l° 5) dins l' rîlêye des «cwâtes» (cwâte mere, **cwâte videyo**, * cwâte à ritna, cwâte di banke)

* **difoutrin** (l° 4) [externe (disque dur)] addjectif foirt eployî so l' Internet walon-câzant.

* **tap-tap** (l° 5) [clavier] dins l' lingaedje di tos les djoûs; va avou l' fôrmel «**taprece**», dedja Bén spårdou.

* **divize mankêye** [appel en absence] (divise manquéye) (l° 5) clair, contnou djuste, et respectêye li rîle del minme longueur avou «appel en absence» (li walon est minme pus court d' on pî)

* **Arantoele** [Internet] (**Arnitwâle**, l° 6) dedja spårdou e walon avou «**Araegnreye**», «**Arincrin**» (arincrin, l° 7), ou pus biesmint «**Toele**» (teûye, l° 7); pol fôrmelmint, on-z a eto «**Daegntoele**»; mins «**Arnitoile**» est ddja foirt eployî e picârd, si djel tén Bén. Dji metreu ene grande lete al tiesse di ces stindaedjes di sinse la (gn a do berdelaedje po **internet** / **Internet**). Raplans eto l' amuzant «**Etrernete**» (Intrèrnèt', Josée Spinosa, 1997) avou on classike ristitchî R.

* **djèyessem** [GSM] (GSM, l° 5); «**wizess**» (wizèsse l° 8) dedja spårdou so Lidje; «**axhlâve**» dedja dit, minme foû des waloneus, dins l' famille des «vîs noûmotîs»; «**telefone di potche**» (tèlèfone di potche, l° 5) ou «**pitit telefone**», clairs noûmots. «**mobilofone**» (Compost Binde, 1995) a stî l' prumî; c' est co on sfwait mot k' a stî relî e-n espagnol. Tant k' on î est dins les sinonimes, pocwè nén eto **divizâlon** (dvîsôlon, l° 6) ki respectêye li rîle del minme longuer (3 pîs). Mins come tos les «djé» (G, Lucien Somme, roman «Tereze»), «voyaedjrece» (Waldim 1996), «schoûtrece» (Li Chwès, André Quevrain) vont esse replacê bérade pa des sûtifones [smartphones], c' est des mots dedja foû môde.

* **ordineu** [ordinateur] (ordineû-r, l° 6) respectêye mî li rîle d' emantchaedje do no d' fijheu so on viebe (erî-rfwait) «ordiner» ki l' setch «ordinateûr». Mins les noûmots pus tipikes **éndjole** (corant)

& **copiutrece** (fôrmel) sont documintés eciclopedicmint.

* **imådjete** [icône] (îmadjète, 1° 8) dedja spårdou long et lådje.

* **a-crole** [arobase] (1° 8) plaijhant, dedja spårdou, pus court ki «resseré a». Mins «**a-bole**», on calcaedje sins rujhe do daenwès, est pus tecnike.

* **batch** [corbeille] (batch à fichiers, 1° 5), pus binaloyî à contnou ki «trô» (1° 2) ou «tchena» (tchèna, 1° 7), veyanmint li vî uzaedje di «batch às mannestés» pol dessén ki va avou, so les «Windows» et les «Linux» todi.

* **messaedjreye / boesse às messaedjes** [messenger] (bwate à mèsèdjes – mèsèdj'rèye, 1° 7) : riwalnijhaedje erîlé [adaptation wallonne régulière]; gn a eto «**emilreye**», mins ci mot la va ossu po tot l' programe (dinlins, divant g-mail, c' esteut ene sacwè a pârt). «**sol djivâ**» (so l'djivâ, 1° 2) pol cåzaedje di tos les djoûs, et rapexhî on vî mot ki s' va piede; dins l' minme livea, «**colebire**» divreut puvite esse «**hapåd**» (plantche la k' les colons si vnèt taper cwand rintrèt).

* **bransketer** [delete] (brâskèter, 1° 7); bea vî mot ki pôreut Bén esse rapexhî. Mins fâreut on «delete» SINS ådjeu [sans possibilité] di fé on «undelete». Ôtrumint, c' est «**disfacer**» k' i gn bråmint a so Walotux. «**rabate**» (1° 5) est trop lådje di sinse.

* **fitchî** (1° 7) dedja cossemé totavå; li nén-rwalnijhaedje [absence d'adaptation phonologique] del cawete francesse «-ier» («fichier», 1° 5) esteut classike e 20e sieke (calandriyé).

toelcam / toele-cam [webcam] (teûyecam, 1° 7) : bon, nén co so les Wikis, minme longueur; rén a rdire.

* **ledlounire** [lumière led] (lédoumîre, 1° 8) ; aplacaedje tîxhon bénvnou ; co rén so les fyis ; dji wådreu l' L di « lounire » ca « oumires », on vî mot walon rapexhåve, vout dire [humus, droits immatériel en héritage] (Simon li Scrinî, 1750). Li prononçaedje do prumî E est leyî al libe. On n' pout nén prinde li betchfessî ai (*laidlounire) sâf po on djeu d' mots.

* **tåvleu** [tableur] (tâv'leûr, 1° 7) : dedja Bén spårdou totavå l' Daegntoele

* **doirmi** [mettre en veille] = **leyî doirmi** (lèyî dwârmu, 1° 5) (pus rade ki «doirmi» 1° 3, k' est on viebe sins coplemint) ou **mete e prandjire** («mète è prandjîre», 1° 7) paski pus courts dizo l' imådjete.

* **efordoirmi / fé fordoirmi** [mettre en veille prolongée] (pus rade ki «fordoirmi» 1° 3 k' est on viebe sans coplemint), pus court ki «mete e ralongueye prandjire» (mète è ralongui prandjîre, 1° 7), trop long po esse sicrît padzo l'imådjete

4.2. vindince

* **gazete às rclames** [petit journal publicitaire] (gazete a reklames, 1° 1) = **pitite gazete** (les 2 s' valnut, mins l' prumî est pus clair, aprume dispu ki ces gazetes la ont-st ene grande cogne)

* **vijhénsté** [zone de chalandise] (vijinsté, 1° 1) = vijhnåve = vijhnaedje (mins on pout forbate ki les deus «vîs mots» ni vont nén po ene atuze tecnike).

* **manaedjî / manaedjeu** (1° 3) [gérant, manager] / **manaedjmint** : sounèt bråmint pus walon ki les calcaedjes ki tournént e 20e sieke «jèrer» / «jèrant» / «jèsson»; menir del copete (picârd «ménire

del coupète», l° 9) n' est nén do dominne fôrmel.

* **botike sins contrib** [tax-free shop] (**boutique sins contrib'**, l° 6) interessant scawaedje di «contribucions» = «**taeyes**»

* **classe-tertos** [economy class] (classe tètout', l° 6) spotchê aplacaedje di «classe po tertos»; droci, gn a waire d' adire inte «classe economike» et «classe po tertos» (nén come «classe des ritches», loukîz pus lon)

* **prezinte** [check in] (**prèsint'**, l° 6), interessant scawaedje di «prezintaedje», ki pout esse loukî come on sverba [déverbal] di «prezinter»

* **banâvler** (l° 11) [nationaliser] : spès noûmot, mins dedja metou sol Wiccionaire et employî dins on roman; amoenne del varyîsté eneviè l' cawete -ijhî, ene miete pezante; riprind on vî mot assez Bén cnoxhou «banâve» (da tertos).

* **disbanâvler** (l° 11) [privatiser] loukîz a «banâvler»

* **martchandi, marchandixhmint** [merchandising] (mårtchandixhmint, l° 11); aparintaedje a môde d' on viebe del 4inme sôre (come «fini») po chîler l' cawete -ijhî. Cisse tcherpinte la n' est nén corante, c' est pus rade «a-adjectif-i» (alongui, alârdji, aroedi). Po on bodje sustantif : ahonti. Mins elle egzistêye al boune po «mwaistri».

* **fideli** (l° 11) [fidéliser]; **fidelixhmint** [fidélisation] aparintaedje a môde d' on viebe del 4inme sôre (come «fini») k' amoenne del varyîsté eneviè l' cawete -ijhî, ene miete pezante

* **fé do zûna** (l° 10) (faire le buzz) bea mot walon (bodje « zûne » et cawete « -a ») po djuste li minme contnou. «fé brén âs moxhes» (fé schite di moxhe) (picârd «fé brin à moukes», l° 9) est rabaxhant.

* **rantoele di soçnaedje** [réseau social] (l° 10) : dedja diswalpé so Wikipedia.

* **djermon** (l° 3) & **djeton** (Djèton d' vôle, l° 9) [start-up] : foirt boune imådje ome les 2 mots volnut dire toplin des sacwès (pitite djete, vé [pénis], prumire saye [ébauche], spieme, djermon do cok [ovule fécondé dns l'oeuf de consommation], vâreut mî espliker : «**djeton d' société**» ou «société-djermon» ou «**soce-djârnon**» ou (aplacaedje tîxhon) «djermon-soce» (li mot «soce» est pus voltî metou po [association] et «société» po [société commerciale], mins cial, on doet rattraper des sillabes po n' nén esse trop lon do «start-up»). Ene ôte rexhowe sereut di prinde les femrins : ene djermonne ou ene djetone, çou k' ireut avou l' femrin do francès «une start-up». On pôreut eto, pus esplicanmint, dire «**société djermonrece**», «eterprijhe djetonrece».

* pexhon [lead, client potentiel] (l° 11) mins c' est ene miete veyou do mwais costé; on «pexhon» sereut pus rade ene [victime d'un phishing, arnaque par courriel]; **pexhåve** (ki pout esse pexhî) sereut pus neutre; pexhreye [leads management] (l° 11) pout ddja voleur dire [pècherie, étang commercial, produit de la pêche] => **pexhåvreye**; **ecrâxhî** les pexhons [leads nurturing] (l°11) => ecrâxhî les pexhåves.

5. A mî espliker

Metans : mete dins ene pitite fråze; kécfeye ki c' est mi ki n' kinoxhe nén assez l' francès do marcutigne; mande escuzes.

5.1. éndjoliike

* naxhe d' ecwance [adresse virtuelle] (l° 2) : beas vîs mots walons, mins c' est on noûmot dobmint «opake»; motoit leyî onk des 2 mots åjhey mint comprindåve : «naxhe emilrece» («naxhe» tot seu mostere k' on n' vout nén dire wice k' on-z est) ou «adresse d' ecwance»

5.2. vindince

- * sapinsté [allusion publicitaire] (l° 1)
- * alouca, aloukî [facing, refaire le facing] (l° 11)
- * pavêye [roadshow] (l° 11)
- * pronne, tâte [marketing-mix] (l° 11)

6. Gn a mî, et c' est ddja cossemé

* tchimijhe [dossier] (tchumîhe, l° 7) a câze di l' imådjete po on dossî; repertwere [répertoire] (mins li fr. «chemise» e walon, c' est «farde»; ci sinse la di dossier = répertoire est ddja Bén ocupé pa «**ridant**»

* **redjistrer** [enregistrer] riwalnijhaedje [adaptation phonologique] di «ânrejîstrer» (l°7) pout esse wârdé, mins «schaper» est foirt kinoxhou a câze do «**schaper** l' pådje» di l' eterface Wikipedia (gn a toplin des nén-Walons k'ovrèt so les Wikis k' el kinoxhèt.

* tchena : loukîz a «batch» (meyeus mots)

* trô : loukîz a «batch» (meyeus mots)

* **numerijhî** [numériser] (numèrizer, l° 7) : acceptåve dilé l' pus rcwerou «**éndjoliyhî**» (dins l' famille-nombreuse di «éndjole»). Come on acceptêye «ordinateur» a costé d' «copiutrece» & «éndjole»

* po [satellite] (toûne-et-waite, toûne èt wéte, l° 12), gn a ddja «spoutnik», åjhey a prononcî, a oyance nén corante e walon, comprins tocosté dispu 1958. Divnou «tévéspoutnik» po les cis del televuzion.

7. Gn a ddja ôte tchoi, mins ci n' est nén co Bén rashiou

Li ci ki pasrè serè l' ci k' on eployrè l' pus e 2050 !

* **materiel** [hardware] (matérièl, l° 7) calcaedje setch do francès ki pôreut esse ahessåve; roedewalpeure («reûwalpeûr » l° 4) est trop spès ; « **éndjolreye** » est la dispu 1996, mins waire eployî. Mins l' eployaedje di « hardware » po l' tcherpinte des otos gateboks rind « éndjolreye » ene miète halcrosse come i rahouke djusse les copiutrecs. Si «**tinrahesse**» (l° 4) passe, on pôreut aveur «**deurahesse**». Li stindaedje di sinse «**agayons**» est eployî eto coramint mins dispréjhant.

* **totsôrtisté** [diversité] totsôristé (l° 3). Li dobe cossoune di sô(r)(t)e doet rispiter dins l' parintêye. Noûmot d' sustantivaedje + cawete (ene miète compliké). «**varyîsté**» egzistêye dedja (mins waire kissemé) dins «biyovaryîsté».

8. On a ddja sayî des noûmots ki n' ont nén seu disdjoker les calcaedjes sémpes, mins ça n' vout nén dire tcherete.

* **programe** [logiciel, programe informatique, software] (l° 5) dedja eployî tocosté (avou l' rujhe ki les rcoridjrecs franceses, nén disclitcheyes, nos î rmetnut 2 M); on spès noûmot (ramournaedje, l° 5) nel sâreut replaécî; li calcaedje setch do sinonime francès «savant» (lojiciél, l° 7) ni soune nén si

bén walon (li cawete -iél lidjwesse n' est nén veyowe foirt voltû); **tinrahesse** (tinr'ahesse, l° 4) calcaedje di tcherpinte la di l' inglès vât bén «cotuzreye», dedja eployî dins des vîs ratournaedjes (1995)

* **modem** [modem] sereut i houwé evoye pa «boesse di raloymint» (bwate du ralôy'mint, l° 7); li mot est foû pus lon. On a ddja sayî «houcrece» ki n' a nén passé.

* **routeu** [routeur], biesse calcaedje di l' inglès «router» est ddja plin les programes Linux. «evoyeu» ou «distribouweu» (èvoyeûr, distributeûr, l° 7) ont i ene tchance ? « evoyeu », c' est l' [expéditeur] (ene djin) on distrubouweu, c' est les [distributeurs] (tertos des nos d' djins).

9. Mots trop complikés a prononcî

9.1. éndjolike

* roedwalpeure (reûwalpeûr, l° 4) dinreut 2 W dins l' prononçaedje namurwès et carolo (rwèwalpeûre) + l' adjectif divreut esse femrin, come li sustantif « ewalpeure »

9.2. vindince

* louwatchtaedje [leasing] (l°3) (shuvion TCH-T-TCH), dabôrd ki l' calcaedje simpe «**lizigne**» est foirt doûs a l' oraye.

* mwaisse moenne-djin [directeur du service des ressources humaines] (mésse mwin.ne djins, l° 12) dinreut 2 MW e prononçaedje sud-Coûtchant et Ârdene nonnrece.

10. Noûmots trop spès

I sont trop målâjheys a fé passer dabôrd k' i gn a ddja des ôtes ki tournèt pol minme sacwè dispu sacwant tins. Damaedje, pask' i sont rashious so des beas vîs mots walons.

10.1. éndjolike

* intketaedje [informatique] (intekètédje, l° 4) po «infôrmatike» = «éndjolike»

* adjinçrece [ordinateur] (adjinc'rèce, l° 4) po «éndjole» (foirt corant, minme dins les câzaedjes d' efants) = copjutrece (fôrmel) = ordinateur (calcaedje wârdiveus)

* rondea [disque] (rondê, l° 4) = **plake**, k' aveut ddja passé do tins des 45 toûs (1950) => «deure plake» est foirt corant dins les ratournaedjes Linux et sol Wikipedia ; **sitroete plake** [CD audio] (Djâzans walon, 2005).

* wahulmint [bureau] (wahul'mint, l° 4) = **scriftôr** + **scribanne** (dji roveye todi l' diferince) : mots k' ont passé so les ratournaedje Linux et Walotux, decidés pa ene pougneye di bouteus diviè l' an 2000.

* ramournaedje [logiciel] (ramoûrnédje, l° 4) : trop spès po replacî li sémpe «programe», ki va foirt bén.

* efessaedje [carte-mère] (èfèhèdje , l° 4) : si on wåde «cwâte» dins «cwâte à ritna», el fât wârdier dins «cwâte-mere». Mins l' cwâte-mere, n' est ç' nén l' deure plake ?

* toelî-âs-orayes [smartphone] (twèlî as-orèyes, l° 12) loukîz a «sûtifone» à hagnon 3.

* ardweesse-â-tchou [laptop = ordinateur portable] (ârdwèsse a chou, l° 10)

9.1. marcutigne

* randele [business to business]; djindele [business to customer] (l° 11)

10. Emacralés noûmots (ont ddja stî rprins po ôte tchoi)

* scriftôr [clavier] (l° 4) : dedja rprins dins tos les ratournaedjes Linux po «bureau»; po «clavier», gn a «taprece», oridjinâ et vî d' 20 ans = **clavî** (eto dins l° 4) (calcaedje simpe ki s' wâdrè naturelmint).

* **bawete** (l° 1) = **finiesses** (finiesses, l° 7); li mot «**purnea**» ki rapexhe on bea vî mot a stî l' prumî so les Wikis, mins n' est nén veyou voltî pa les djonnes waloneus. Mins «bawete» vout eto dire «posse di tévé» (émission « al bawete » so Canal C). Mins si on scrît «bawete Windows» u «purnea Windows», ça dvént clair.

12. Mots nén do minme livea sociolinwistike ki l' mot ratourné

(ces mots, sovint rabaxhants, la pôrént esse les bénvnous dins l' dominne corant : câzaedje ordinaire, prôze racontrece) ou po fé des djeus d' mots (boesse âs bites).

* [chatter] est on mot neutre; « canlter a rlaye » ou « canlter a nonsyince » (canleter à r'laye, canleter à non syince, l° 5) sont veyous d' on laid costé, et on n' voet nén ki c' est so les fyis (ça pout esse sol rowe ou al vijhene).

* [casque hifi], c' est tecnike, « casse â brut » (casse a brût, l° 12) est rabaxhant.

* classe des ritches [business class] (classe dès riches, l° 6) mins est ç' li minme livea sociolinwistike ? « business class » est neutre, vinant d' èn ôte lingaedje. «classe des ritches» est ene miete dispârtiveus.

* doudrouk [smartphone] & doudrouk [tablette] (l° 8) sont deus mots rabaxhants (rashious sol mot «drouke».

* cossete âs esnoufyîs [télécommande] (cossete âs esnoufyîs l° 9)

* **boesse âs bites** (**boète à bits**, l° 9) bite = 1) unité éndjolike 2) vé (kekete); interessant pol prôze âs rireyes [humoristique].

* menir del copete [top manager] (picârd «ménire del coupète», l° 9) ni va nén pol dominne fôrmeel.

13 Rujhes contnant / contnou

* «bernatî d' posse» (picârd «Bernatiers d' posse, l° 9) po «paparazzi», ki pout esse eto on fotografe di gazete

* toûne-et-waite (toûne èt wéte, l° 12) po «satellite», mins ki pôreut esse èn espion ou on contoleu des contribucions.

* menir del copete [top manager] (picârd «ménire del coupète», l° 9) pout esse li rwè, li prezidint, ou on bordjoe ki dmane â dierin plantchî.

* « canlter a rlaye » ou « canlter a nonsyince » (canleter à r'laye, canleter à non syince, l° 5) : on n' voet nén ki c' est so les fyis (ça pout esse sol rowe ou al vijhene).

14. Noûmots foû bate (trovés dins les esplikêyes, les adrovaedjes, les tecses, mins ki ci n' est nén pâr do marcutigne ou des nouvès tecnolodjeyes)

* **racrampixhaedje** [mot composé «écrasé»] (racrampèdje, l° 4) pus court ki «**spotchî aplacaedje**» dedja eployî sol Wiccionaire.

* mots tecnikes di l' aviyâcion (l° 6) : **areyoplane** (= avion), **tchamp d' aviyâcion** = **areyodrome**

* **sins-toet** [SDF] (sins twèt, l° 12) : clair, âjheymint radaptåve tocosté, et dedja eployî håre et hote, mins concurincî pâr calcaedje setch (SDF) dins des gazetes e walon (Li Chwès); c' est l' ocâzion di lyi dner d' l' assene.

* **marke al bombe** [tag] (mârques al bombe, l° 12) rafoircixh l' uzaedje di «bombe» po [aérosol], bèn spârdou el fén do 20e sieke.

* **foûrtchedje** [overdose] (foûrkèdje, l° 12)

* **brijhe amerikinne** [base ball] (briche amèrikène, l° 12)

* **pâjhire café** [café décaféiné] (pôjêre cafeu, l° 12) ; gn a ddja **subtil café** : café soluble

15. Noûmots di stindaedje et d' aparintaedje picârdes ki dji n' pou djudjî :

* **cassi** [écran] (l° 6)

* **abûze** [erreur] (l° 6)

* **inwin.nadje** [insertion], **inwan.ner** [insérer] (l° 6) (walon «stitchî» dedja bèn spârdou so les programes)

INTE DI NOZÔTES SOEYE-T I DIT : s' i fâreut dner des ponts (çou k' dji n' fwai nén voltî, ca onk k' a prindou pâr a ddja droet d' avance a on 10/10), si dji dvreu relére li troejhinne [tiercé] ki m' plait l' mî, ci sereut li 3, li 7 eyet l' 8 (sins ôre inte les 3).